

**GÖREVLİ YARGI YERİNİN BELİRLENMESİ AMACI İLE
UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ'NE BAŞVURU**

M. İlhan DİNÇ
Danıştay Tetkik Hâkimi
Uyuşmazlık Mahkemesi
Geçici Raportörü

Plân :

- I — GİRİŞ
- II — UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ'NE BAŞVURU YOLLARI
- III — GÖREVLİ YARGI YERİNİN BELİRLENMESİ AMACI İLE UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ'NE BAŞVURU YOLU
- IV — BAŞVURUNUN KOŞULLARI
- V — UYGULAMADA GÖRÜLEN AKSAKLIKLAR VE ALINACAK ÖNLEMLER
- VI — SONUÇ

I — GİRİŞ :

Uyuşmazlık Mahkemesi : Anayasa'nın 158. ve Uyuşmazlık Mahkemesi'nin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanununun I. maddelerine göre, Adli, İdari ve Askeri Yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözmekle görevli bir yüksek mahkemedir.

Bilindiği gibi bir ülkede Adli, İdari ve Askeri Yargı düzenlerinin bulunması, bu yargı düzenleri içinde yer alan Adli, İdari ve Askeri Yargı mercileri arasında görev ve hüküm uyuşmazlıklarını da beraberinde getirmekte, özellikle görev uyuşmazlıkları; bu uyuşmazlık çözümlene dek davaların uzamasına neden olmaktadır.

Uyuşmazlık Mahkemesi; kendisine vaki başvuru üzerine görev uyuşmazlıklarını çözmek suretiyle, davaların; görevli kıldığı yargı yerinde kısa sürede sonuçlandırılmasını sağlamakta, bu suretle Anayasa ve Yasa ile verilen görevi yerine getirmektedir.

II — UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ'NE BAŞVURU YOLLARI :

2247 Sayılı Kanununun Uyuşmazlık Mahkemesi'ne başvurma yolları ve inceleme kurallarının yer aldığı 2. bölümünde bu başvuru yolları; olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma (madde - 10-13) olumsuz görev uyuşmazlığı (madde - 14-16) olumlu görev uyuşmazlığı (Madde 17-18) ve yargı mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesi'ne başvurmaları (madde - 19 - 20) olarak gösterilmiştir.

Anılan maddelere göre olumlu görev uyuşmazlığı çıkarma; Adli, İdari ve Askeri bir yargı merciine açılmış olan bir davada, ileri sürülen görev itirazının reddi üzerine Başsavcılar tarafından görev konusunun incelenmesinin Uyuşmazlık Mahkemesi'nden istenmesidir.

Olumsuz görev uyuşmazlığı; Adli, İdari ve Askeri Yargı mercilerinden en az ikisinin tarafları, sebebi ve konusu aynı olan davada kendilerini görevsiz görmeleri ve bu yolda verdikleri kararların kesin veya kesinleşmiş olması halinde oluşur ve bunun giderilmesi hukuk davalarında taraflarca, ceza davalarında ise, ayrıca ilgili makamlarca (Savcılık) istenebilir.

Olumlu görev uyuşmazlığı ise; olumsuz görev uyuşmazlığının aksine, adli, idari ve askeri yargı mercilerine açılan ve taraflar, sebebi ve konusu aynı olan davada, bu yargı mercilerinin ikisinin de kendilerini görevli gören kararlar vermiş olmaları ve bu kararların kesinleşmiş olması durumunda bahis konusu olur.

Konumuzla ilgili olarak görevli yargı yerinin belirlenmesi amacı ile Uyuşmazlık Mahkemesi'ne başvuru yolu ise; Adli, İdari ve Askeri Yargı yerlerinden birinin kesin veya kesinleşmiş görevsizlik kararı üzerine kendisine gelen bir davayı incelemeye başlayan bir yargı mercinin, davada görevsizlik kararı veren mercinin görevli olduğu kanısına varması halinde gerekçeli bir karar ile görevli mercinin belirlenmesi için Uyuşmazlık Mahkemesi'ne başvurusudur. Bu yol yalnız yargı mercilerince kullanılıp davanın taraflarınca kullanılması mümkün değildir.

III — GÖREVLİ YARGI YERİNİN BELİRLENMESİ AMACI İLE UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ'NE BAŞVURU :

Yukarıda açıklandığı üzere; 2247 Sayılı Yasa, Uyuşmazlık Mahkemesi'ne başvuru için mülga 4788 Sayılı Yasa'da yer almayan özel bir başvuru yolu öngörmüş, bu başvuru yolu ile yargı mercilerinin; görevli yargı yerinin belirlenmesi amacı ile Uyuşmazlık Mahkemesi'ne başvurarak bu mahkemece verilecek kararlar görevli yargı yerinin belirlenmesini sağlamak istemiştir.

2247 Sayılı Yasa'nın 19 ve 20. maddeleri ile eski mevzuatta yer almayan böyle bir başvuru yolu düzenlenirken, bunun işletilmesi kimi koşullara bağlanmış, buna göre yapılan başvurularla olumsuz görev uyuşmazlığı yerine ondan daha çabuk işleyen ve sonuca götüren bir yöntem oluşturularak, görev sorununun bir an önce çözülmesinin sağlanması amacı güdülmüştür.

Gerçekten; Adli, İdari veya Askeri Yargı yerlerine açılan bir davada, bu yargı yerlerinin görevsizlik kararları üzerine görevli olduğu belirtilen öteki yargı yerine açılan davada da görevsizlik kararı verilmesi, ortaya Uyuşmazlık Mahkemesi'nce çözülecek bir olumsuz görev uyuşmazlığı çıkarmakta, bu uyuşmazlık çözülene dek davalar gereksiz yere uzamakta, zaman, emek ve masraf kaybına yol açmaktadır Oysa Adli, İdari ve Askeri Yargı yerine açılan bir davada, bu yargı yerlerinin verdikleri görevsizlik kararları üzerine, davanın intikal ettiği öteki yargı yeri, görevsizlik kararı verecek yerde, şayet davanın kendi görev alanına değil de, görevsizlik kararı veren yargı yerinin görev alanına girdiği kanısına varırsa, başka bir anlatımla görev konusunda kuşkulu ise, görevli yargı yerinin belirlenmesi için 2247 Sayılı Yasa'da öngörülen başvuru yoluna gitmek, görev sorununun bir an önce halletmek imkânına sahiptir.

Ancak; bu imkâna sahip yargı yerlerinin bu yolu yeterince kullanmadıkları, görevsizlik kararı vererek davaların uzamasına neden olan olumsuz görev uyuşmazlığına yol açtıkları görülmektedir. Bu itibarla; anılan yolun ne olduğu, işletilmesinin koşulları ve uygulamada görülen aksaklıklara kısaca değinmek gerekir. 2247 Sayılı Yasa'nın 19. maddesine göre; Adli, İdari ve Askeri Yargı mercilerinden birisinin kesin veya kesinleşmiş görevsizlik kararı üzerine kendisine gelen bir davayı incelemeye başlayan veya incelemekte olan yargı mercii, davada görevsizlik kararı veren mercinin görevli olduğu kanısına varırsa gerekçeli bir karar ile görevli yargı mercinin belirtilmesi için Uyuşmazlık Mahkemesi'ne başvurabilmekte, 20. maddesine göre de temyiz incelemesi yapan yargı mercileri dahi aynı imkânı kullanabilmektedirler.

Anılan maddelerden anlaşıldığı üzere; bir yargı yerinin, yargı yolunu değiştiren biçimde verdiği görevsizlik kararı üzerine dava dosyası önüne gelen yargı yeri, görevsizlik kararı verecek yerde, davanın kendi görev alanına değil, görevsizlik kararı veren yargı mercinin görev alanına girdiği kanısına varırsa, bu kanısını gerekçeli başvuru kararına dayanak yaparak Uyuşmazlık Mahkemesi'ne başvurup, görevli yargı mercinin belirlenmesini isteyebilmektedir. Keza; temyiz incelemesi yapan yargı mercileri de (Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay) daha önce Uyuşmazlık Mahkemesi'nce yargı yeri belirtilmemiş davada verilen kararın temyizi üzerine temyiz incelemesi yaparken, davanın; o davaya bakan mahkemenin görevi dışında olduğu kanısına varırsa, incelediği kararı görev yönünden bozacak yerde, incelemeyi erteleyerek, yargı mercinin belirtilmesi için Uyuşmazlık Mahkemesi'ne başvurmayaya karar verebilmektedir.

IV — BAŞVURUNUN KOŞULLARI :

Görevli Yargı yerinin belirlenmesi için yapılacak başvurunun koşulları yukarıda belirlenen maddelerde gösterilmekle birlikte, biz bu koşulları daha da açarak şöylece sıralayabiliriz.

1 — Adli, İdari ve Askeri Yargı mercilerine açılmış bir dava ve bu dava zımında bu yargı mercilerinin verdiği görevsizlik kararı bulunmalıdır.

2 — Verilen görevsizlik kararı yargı yolunu değiştiren bir görevsizlik kararı olmalıdır.

3 — Anılan görevsizlik kararı kesin veya kesinleşmiş bulunmalıdır. Kararlar taraflara tebliğ olunup, ya temyiz edilmemek suretiyle veya temyiz edilmişse temyiz incelemesi yapan yargı yerlerince onanarak kesinleşmeli ve kararlara kesinleşme şerhleri verilmelidir.

4 — Böylece; kendisine kesinleşen görevsizlik kararı ile gelen bir davayı incelemeye başlayan veya incelemekte olan yargı mercii, davada, görevsizlik kararı veren yargı mercinin görevli olduğu kanısına varmalıdır.

5 — Bu kanısını, gerekçeli başvuru kararına dayanak yaparak Uyuşmazlık Mahkemesi'ne başvurulmasına karar vermelidir. Bu kararda yargı mercii, kendisinin görevsiz olduğunu değil, davayı görevsizlik kararı ile gönderen yargı mercinin görevli bulunduğunu belirtmeli, başka bir anlatımla, kendisinin görevsiz olduğuna temasla görevsizlik kararı ile iştin el çekmemelidir.

6 — Başvuruya karar vermekle birlikte, elindeki işin incelemesini, Uyuşmazlık Mahkemesi'nin bu konuda vereceği karara değin ertelemelidir.

7 — 2247 Sayılı Yasa'nın 19. maddesine 2592 Sayılı Yasa ile eklenen son fıkraya göre gerekçeli başvuru kararı ile birlikte dava dosyasını Uyuşmazlık Mahkemesi'ne göndermelidir.

8 — Temyiz incelemesi yapan yargı mercinin bu yola başvurusu için de daha önce Uyuşmazlık Mahkemesi'nce yargı merci belirlenmemiş bir dava olmalı, bu davada verilen kararın temyizi üzerine temyiz incelemesi yaparken, davanın; davaya bakan yargı mercinin görevi dışında olduğu kanısına varmalıdır. Bu kanı üzerine incelediği kararı görev yönünden bozacak yerde incelemeyi erteleyip, yine görevli mercinin belirlenmesi için Uyuşmazlık Mahkemesi'ne başvurulmasına karar vermeli, gerekçeli başvuru kararı ile dosyası Uyuşmazlık Mahkemesi'ne göndermelidir.

Bu koşullara uygun bir başvuru üzerine Uyuşmazlık Mahkemesi görevli yargı yerini belirlemede, başvuru yerinde ise yani davanın, başvuran mahkemenin görev alanı dışında olduğu ortaya çıkmış ise, başvuruyu kabul ile, ilk görevsizlik kararı veren yargı yerinin görevsizlik kararının kaldırılmasına karar vermektedir. Bu durumda başvuran mahkemenin; görevsizlik kararı ile dosyayı, Uyuşmazlık Mahkemesi'nce görevli kılman yargı yerine göndermesi gerekmektedir. Şayet başvuru yerinde değilse, yani davada, başvuran mahkemenin görevli olduğu Uyuşmazlık Mahkemesi'nce belirlenmiş ise başvuru Uyuşmazlık Mahkemesi'nce reddedilmekte. bu durumda başvurusu reddedilen mahkeme, artık görevsizlik kararı vermeden davaya bakmak zorunda bulunmaktadır.

Görüldüğü üzere, olumsuz görev uyuşmazlığı oluşmadan, bu başvuru yolu ile görevli yargı yeri Uyuşmazlık Mahkemesi'nce belirlenerek, davanın görev uyuşmazlığı yüzünden uzamaması sağlanmakta ve zaman, masraf ve emek kaybı önlenmektedir.

V — UYGULAMADA GÖRÜLEN AKSAKLIKLAR VE ALINACAK ÖNLEMLER :

Yargı yerlerinin görev sorununu bir an önce halletmek için yukarıda belirlenen bu başvuru yolunu kullanmaları, davaların daha önce sonuçlanmasını sağlayacaktır. Ancak yine yukarıda değinildiği gibi yargı yerlerince bu yolun pek fazlaca kullanılmadığı görülmekte, kullanılan durumlarda ise kimi aksaklıklara rastlanmaktadır. Bu yolu kullanacak yargı yerlerinin aynı aksaklıkları tekrarlamamaları için bu aksaklıklara kısaca temas etmekte yarar vardır. Anılan aksaklıklar şunlardır:

1) 2247 Sayılı Yasa'nın 2592 Sayılı Yasa ile değişik 19. maddesi gerekçeli başvuru kararından bahsetmekte ise de; Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilen dosyalarda kimi kez böyle bir karara rastlanmamakta, sadece duruşma tutanağı ve kimi evrak suretinin gönderilmesi ile yetinilmektedir. Oysa; anılan maddeye göre görevli yargı yerinin belirlenmesi amacı ile yapılacak başvurularda gerekçeli başvuru kararı olması gerekmektedir.

2) 2247 Sayılı Yasa'nın 19. maddesine, 2592 Sayılı Yasa ile eklenen ek fıkraya göre, dosya aslının Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilmesi gerekirken, dosya sureti veya kimi evrak gönderilmektedir. Oysa; gerekçeli başvuru kararı ile birlikte dosya aslının Uyuşmazlık Mahkemesi'ne gönderilmesi gerekmektedir.

3) 2247 Sayılı Yasa'nın 19. maddesine göre, başvuruda bulunmak için görevsizlik kararı ile dosya kendisine gelen mahkemenin; davanın, görevsizlik kararı veren yargı yerinin görevine girdiği kanısına varması ve bunun gerekçelerini açıkça belirtmesi gerekmektedir.

Şayet; bu mahkeme kendisinin de görevli olmadığını, davanın görev yönünden reddini kararlaştırmış ise, işten görevsizlik kararı ile elini çektiğine göre, 19. maddeye göre başvuruda bulunması mümkün değildir.

Buna rağmen; uygulamada mahkemeler hem görevsizlik kararı vermekte, hem de 19. maddeye göre başvuruda bulunmaktadır. Ancak Uyuşmazlık Mahkemesi'nce bu tür başvurular yöntemine uygun olmadığından reddedilmektedir.

Uyuşmazlık Mahkemesi Ceza Bölümü; 10.2.1980 günlü, 1979/134, 1980/47 sayılı kararında «istemde bulunan Sıkıyönetim Mahkemesi'nin kendisine görevsizlik kararı verilmek suretiyle yollanan davayı incelerken verdiği kararda görevsizlik kararı veren yargı yerinin görevli olduğunu açıklaması ve bunun dayanağı olan gerekçeyi belirtmesi gerekirken kendisinin görevsiz olduğunu hüküm altına alması ve ayrıca olumsuz görev uyuşmazlığından ve bunun giderilmesinden söz etmesi, istemin kararda sözkonusu edilmiş olsa bile, 19. maddenin saptadığı yönteme uyulmadan yapıldığını açıkça ortaya koymaktadır. Çünkü; mahkeme kararda yer verilen bu biçimdeki deyim ve açıklamalarla görevsizlik kararı vermiş ve davadan elini çekmiş olmakta ve ayrıca bu kararda kesinleşmemiş bulunmaktadır. Nitekim; bu karara ayrıca karar numarası verilmiş olması da bu sonucu doğrulamaktadır. Bu duruma göre, yasa'nın 19. maddesine uyularak yapılmış bir başvurudan ve ayrıca mahkemenin görevsizlik yolunda aldığı karar da kesinleşmemiş olduğundan aynı yasa'nın 14. maddesine göre ve yöntemine uyularak yapılmış bir başvurudan söz edilemez. Bu nedenlerle, yöntemine uyulmadan yapılan istem, yasa'nın 27. maddesi gereğince reddedilmelidir.» diyerek başvuruyu reddetmiştir.

4) Öte yandan; Adli Yargı yerince verilen görevsizlik kararı üzerine ve ilgilinin talebi üzerine, dosyanın İdari Yargı yerlerine intikali sonucu bu mahkemelerde de davada mahkemelerinin görevsizliğine karar verilmekle birlikte, 2247 Sayılı Yasa'nın 19. maddesine göre görevli yargı yerinin belirlenmesi için Uyuşmazlık Mahkemesi'ne başvurularda bulunulduğu gözlenmektedir.

Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü'nün; 26.12.1983 günlü, 18263 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 11.11.1983 günlü, 1983/9-29 sayılı kararında ortada Adli ve İdari Yargı yerlerinin iki ayrı görevsizlik kararı bulunduğu, son görevsizlik kararı veren yargı yeri davadan elini çektiğine göre, 19. maddeye göre başvuruda bulunamayacağı, ortada olumsuz görev uyuşmazlığı bulunduğu, buna göre de 2247 Sayılı Yasa'nın 14. maddesinde belirlenen koşulların araştırılması gerektiği, bu koşullar gerçekleşmediği cihetle, başvurunun yöntemine uygun olmadığı kararlaştırılmıştır.

5) 2247 Sayılı Yasa'nın 19. maddesine göre görevli yargı yerinin belirlenmesi için başvuran mahkemenin bu başvuru sonucunu, yani Uyuşmazlık Mahkemesi kararını beklemesi gerekir. Uyuşmazlık Mahkemesi'nden belli süre içinde karar gelmediğinden bahisle, başvurudan rücu ederek görevsizlik kararı verilemez.

Oysa; uygulamada Uyuşmazlık Mahkemesi kararının beklenmediği ve görevsizlik kararı verildiği görülmektedir.

6) Keza; Uyuşmazlık Mahkemesi'ne görevli yargı yerinin belirlenmesi için başvuran mahkemenin başvuru sonucu Uyuşmazlık Mahkemesince verilen karara uyması zorunludur. Zira; Uyuşmazlık Mahkemesi kararları 2247 Sayılı Yasa'nın 1. ve 28. maddelerine göre kesin olup, yargı mercileri dahil her makamı bağlar.

Oysa; başvuru sonucu Uyuşmazlık Mahkemesi'ne başvuran mahkemenin görevli olduğu belirlenip, başvuru reddedildiği halde bu kez, aynı mahkemenin görevsizlik kararı vererek olumsuz görev uyuşmazlığı çıkardığı gözlenmektedir. Bu tür uygulamaların 2247 Sayılı Yasa'nın 1. ve 28. maddelerine aykırı olduğu izahıtan varestedir. Uyuşmazlık Mahkemesi Ceza Bölümü; 2.11.1983 günlü, 18209 Sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 9.5.1983 günlü, 1981/1381, 1983/222 sayılı kararında 2247 Sayılı Yasa'nın 19. maddesine göre görevli yargı yerinin belirtilmesi için Uyuşmazlık Mahkemesi'ne başvuran mahkemenin Uyuşmazlık Mahkemesi'nce verilen karara uyması yasal bir zorunluluktur. Başvuran mahkeme hangi neden ve amaca dayanırsa dayansın görevsizlik kararı vererek olumsuz görev uyuşmazlığı oluşturma imkânına sahip değildir.

Bu nedenle, yargı yerince verilen görevsizlik kararının yasa ve yönetime aykırılığı nedeniyle kaldırılmasına karar verilmelidir. denilmiştir.

Yukarıda belirlenen hususun tek istisnası; Uyuşmazlık Mahkemesi'nin görevi belirleyen karardan sonra mahkemelerin görev alanlarını düzenleyen yasalarda değişiklik yapılmış olmasıdır. Görev konusu kamu düzenine ilişkin olduğundan ve yargılamanın her evresinde nazara alınacağından Uyuşmazlık Mahkemesi'nce de bu tür görevi düzenleyen yasa değişikliklerinin gözönü edilmesi doğaldır. Nitekim Uyuşmazlık Mahkemesi; 8.7.1983 günlü, 18101 Sayılı Resmî gazetede yayınlanan 16.5.1983 günlü, 1983/4-26 sayılı Hukuk Bölümü kararında bu hususu vurgulamış ve yasa değişikliği nedeniyle görevli yargı yerini evvelce belirlediği halde daha sonra yapılan görevli yargı yerini belirleme amacını taşıyan başvuruyu bu yönü ile kabul etmiştir.

VI — SONUÇ :

2247 Sayılı Yasa'nın «Görevli Yargı yerinin belirlenmesi amacı ile Uyuşmazlık Mahkemesi'ne başvuru» yolunu düzenleyen 19 ve 20. maddeleri; olumsuz görev uyuşmazlığı yerine ondan daha çabuk işleyen ve hızla sonuca götüren bir başvuru yolu oluşturarak görev sorununun bir an önce çözümünü sağlamak amacı güttüğünden, yargı yerlerinin yukarıda belirlenen koşullara uygun ve uygulamada gösterilen bazı aksaklıkları gidererek görev sorununu bir an önce halletmek için bu başvuru yolunu kullanmaları, davaların daha süratli bir şekilde sonuçlandırılmasını sağlayacaktır.

Bu suretle de zaten görev uyuşmazlığı yüzünden yeterince uzayan davaların daha da uzamasının, hatta adaletin zamanında yerine getirilememesinin önüne geçilmesi mümkün olacaktır.